

Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland

Visionen och de sju strategiska utvecklingsmålen

Innehållsförteckning

Förord	3
Tidslinje	4
Inledning	6
Kapitel 1: Vision för Åland	9
Kapitel 2: Strategiska utvecklingsmål 2030	15
Kapitel 3: Förverkligande av utvecklings- och hållbarhetsagendan	25
Kapitel 4: Bakgrund, process och omvärld	28

Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland

Utgiven 23 september 2016 / Andra upplaga 22 september 2023

Utvecklings- och hållbarhetsagendan är framtagen inom ramen för nätverket bärkraft.ax

Formgivning och textbearbetning: Hållbarhetslotsarna i nätverket bärkraft.ax

Omslagsillustration: Amanda Valkonen

Förord

På väg mot blomstertid

Ett på många sätt fantastiskt åländskt samhälle ska bli ännu bättre. Såväl nu som på lång sikt.

Det här är kärnan i Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, som manifesterades i september 2016. I och med detta såg också idén och visionen ”Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar” sitt ljus. Samma år grundades bärkraft-nätverket och dess utvecklings- och hållbarhetsråd. Knappast någon som var på plats när utvecklings- och hållbarhetsagendan manifesterades insåg att det skrevs nutidshistoria den 23 september 2016.

Sju år senare, och halvvägs till 2030, kan vi konstatera att utvecklings- och hållbarhetsagendan är väletablerad som vårt gemensamma samhällskontrakt. Föreningar, kommuner, företag, skolor, myndigheter, konstnärer och privatpersoner är engagerade i såväl bärkraft-nätverket som i förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendans mål. Landskapsregeringen och dess förvaltning agerar koordinator och lagbyggare i offentliga sektorn. Lagtinget har det övergripande politiska ansvaret för agendans förverkligande.

Utvecklings- och hållbarhetsrådet är en del av bärkraft-nätverket och verkar på förtroende från bärkraft-nätverkets medaktörer. Rådet består av ledande personer från alla samhällssektorer och ansvarar för bärkraft-nätverkets vitalitet och långsiktigheten i förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan. Rådet utser en huvudsekreterare som bistår rådet i dess uppdrag.

Sedan agendan manifesterades har ett flertal delmål definierats för agendans sju strategiska utvecklingsmål för 2030. Dessutom har det fastställts huvudindikatorer och etablerats färdplaner för målen. Därav publicerar utvecklings- och hållbarhetsrådet nu, när vi är halvvägs till 2030, en andra upplaga av Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland.

Denna andra upplaga är kompletterad med delmålen, huvudindikatorerna och färdplanerna. Det är en teknisk uppdatering, utan förändringar i riktning eller substans. De strategiska utvecklingsmålen och dess delmål kommer inte ändras fram till 2030, förutom om det skulle ske extraordinära omvärldsförändringar.

Vartannat år publicerar utvecklings- och hållbarhetsrådet en statusrapport som ger oss en helhetsbild av hur vi ligger till i förhållande till de sju strategiska utvecklingsmålen samt hur genomförandet av åtgärder avancerar. Statusrapporterna utgår från huvudindikatorerna, som sammantaget utgör ett mer holistiskt resultat än BNP-måttet. Huvudindikatorernas trender visar huruvida samhället på Åland utvecklas i önskad riktning.

Statusrapporterna erbjuder inte alltid upplyftande läsning. Men om vi inte vågar se samhällets tillkortakommanden är det ytterst osannolikt att vi vidtar åtgärder för att åstadkomma positiv förändring.

När vi är framme vid horisonten för de sju strategiska utvecklingsmålen, år 2030, publiceras den nionde statusrapporten. Då kommer vi att veta hur långt vi nådde till år 2030, bland annat relaterat till graden av blomstrande hos oss som bor och verkar på Åland. Sedan år 2022 har vi en metod på plats för att mäta kärnan i vår idé och vision – ”Alla kan blomstra”.

Vi är på väg mot blomstertid. En resa som är både individuell och kollektiv.

Utvecklings- och hållbarhetsrådet, september 2023

Tidslinje

år 2014-2023

2014

Ålands lagting och landskapsregering går, i enlighet med hållbarhetsprinciperna, in för en gemensam strävan mot ett hållbart Åland.

2017

Den allra första statusrapporten lanseras och är tänkt att bidra med uppföljande statistik och huvudindikatorer för agendan.

Statusrapporterna publiceras kontinuerligt för att ge en bild av nuläget i relation till målet om ett hållbart och bärkraftigt Åland.

2020

Färdplaner för implementeringen av de sju strategiska utvecklingsmålen tas fram och finns sedan dess tillgängliga i ett digitalt verktyg på bärkrafts webbplats.

2023

Utvecklings- och hållbarhetsagendans andra upplaga publiceras, med delmål och fastslagna huvudindikatorer.

Ålands lagting utskottsbehandlar landskapsregeringens andra meddelande om utvecklings- och hållbarhetsagendan.

2016

Nätverket bärkraft.ax och utvecklings- och hållbarhetsrådet grundas.

Utvecklings- och hållbarhetsagenden för Åland, med visionen "alla kan blomstra" och de sju strategiska utvecklingsmålen för år 2030 tas fram inom nätverket och manifesteras den 23 september.

2018

Arbetsgruppen för koordinering och rapportering samt lotsfunktionen bildas.

Lagtinget behandlar landskapsregeringens första meddelande om utvecklings- och hållbarhetsagendan.

2019

Utvecklings- och hållbarhetsagenden för Åland vinner ett av priserna under European Sustainability Award.

2021

Agendans huvudindikatorer, som ger oss en upplysning om samhället utvecklas i önskad riktning, fastslås.

2022

Delmålen för de sju strategiska utvecklingsmålen revideras för en sista gång och är fastslagna till år 2030.

Ålands statistik- och utredningsbyrå mäter för första gången upplevelsen av att blomstra.

Åland är ett samhälle i framåtrörelse

En bärkraftig samhällsutveckling är en del av det åländska samhällets ursprung. Genom århundraden har människorna som levt i den åländska ö-världen tagit hand om sina medmänniskor och den omgivande naturen. Hela tiden med ambitionen att lämna över stafettpippen till nästa generation, i minst lika bra skick som den var när man tog emot den. Deras ansträngningar har skapat ett på väldigt många sätt fantastiskt välfärdssamhälle. Således finns det stor anledning att rikta en tacksamhetens tanke till tidigare generationer.

Samtidigt är varken det åländska eller globala samhället idag hållbart

Med insikt i att naturen utgör fundamentet för mänsklig existens gick de folkvalda, i lagtinget och landskapsregeringen, under 2014 in för en gemensam strävan mot en till fullo hållbar utveckling på Åland senast 2051. Detta i enlighet med en internationellt använd definition av begreppet hållbar utveckling. Definitionen består av fyra så kallade hållbarhetsprinciper.

I och med den gemensamma strävan behövs en utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland. Detta dokument består av en vision, strategiska utvecklingsmål per 2030, huvudindikatorer för uppföljning av målen och stödstrukturer för agendans förverkligande. Stödstrukturerna syftar till att hjälpa alla, som vill bidra till förverkligandet, att gå från tanke till handling.

Agendan har arbetats fram av hundratals personer och manifesterats genom evenemanget Forum för samhällsutveckling II i september 2016. Processen hade sitt avstamp i och med evenemanget Forum för samhällsutveckling I i februari 2016, då alla som bor och verkar på Åland bjöds in till att vara med och förädla en gemensam vision. Med utgångspunkt i visionen har därefter sju strategiska utvecklingsmål, som alla har siktet inställt på att uppnås senast 2030, definierats. Utvecklingsmålens syfte är att uppnåendet av dem bidrar till förverkligandet av visionen.

Parallellt med att Åland har definierat sin agenda har världen gjort det samma. I september 2015 antog FN:s alla medlemsländer Agenda 2030, med sju globala och hållbara utvecklingsmål för världen. Förverkligandet av den lokala agendan för Åland utgör samtidigt det åländska, om så i det lilla, bidraget till genomförandet av Agenda 2030.

Med engagemang och medvetna handlingar i allas vår vardag samt genomtänkta förädlingar av ordinarie verksamheter hos aktörer i samhällets alla sektorer, finns förutsättningar för att vi steg för steg förverkligar visionen alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar.

Kapitel 1

Vision för Åland

Visionen är en bild av det bästa Åland vi kan tänka oss. Det är en bild som inspirerar och motiverar, och som ger kraft och lust att ta hållbara beslut i stort och smått. Även när det ibland vore bekvämare att göra som förut. Nu bygger vi det samhälle vi vill ha, inte bara för oss själva utan också för våra barn och deras barn – hur kan det inte vara värt besväret?

Om vi ska kunna skapa något måste vi först kunna se det för vår inre syn, annars är det svårt att tro att det är möjligt. Vi behöver släppa det vi tror oss veta om vad som är "realistiskt" och vad som "brukar funka". Istället börjar vi i andra ändan: Så här vill vi ha det när vi är färdiga! Sen kommer nästa steg: att hitta på smarta och djärva sätt att nå dit.

Visionen sammanfattas av en enda mening. Varje ord är valt med omsorg för att betyda mycket och för att inspirera människor som bor och verkar på Åland – eller som är intresserade av att flytta hit. Här beskrivs tankarna med visionen. Helst ska den beröra i både hjärnan och hjärtat: "Det här är målet. Jag gillar det. Jag vill hjälpa till. Hur kan jag bidra genom det just jag kan och gör?"

Alla kan blomstra

Att blomstra handlar om något djupare än materiell välfärd och att allt skulle vara roligt jämt. I det åländska samhället finns förutsättningar för människor att komma till sin rätt och att trivas. Att uppleva att vi är sedda och accepterade, att vi har utrymme att utvecklas och uttrycka våra åsikter och talanger, och att vi känner att vi behövs och hör till.

Medvetenhet, öppenhet, nyfikenhet, tillit, mening, stimulans, vila, reflektion, livslångt lärande, kultur och balans är några av de ord som nämndes när visionen skulle tas fram. Vad behöver vi människor för att må bra i och känna oss motiverade att bidra till ett hållbart samhälle? Och hur kan visionen formuleras så att alla känner sig inkluderade, men också inser sitt eget ansvar att ta vara på det som erbjuds? Att alla kan blomstra är en sammanfattning av allt det här.

Det åländska samhället skapar medvetet strukturer som underlättar för människor att blomstra, från utbildning och vård till trygghet och olika sorters mötesplatser. Men varje människa har också egna möjligheter och eget ansvar. Vi behöver både ge och ta emot för att må bra och utvecklas. Var och en av oss lämnar sitt lilla bidrag till samhällsklimatet. Vi odlar ett klimat där vi uppmuntrar mod, mångfald och nytänkande hos dem vi möter i vardagen, istället för att hålla varandra tillbaka.

Blomstrande människor orkar leva mer medvetet. De följer sina värderingar, reflekterar över sin roll i helheten och gör goda val i små och stora frågor.

Blomstrande människor är trygga i sig själva och kan visa tolerans, öppenhet och generositet mot sina medmänniskor, men också säga ifrån och stå på sig när det behövs. Det är en bra utgångspunkt för ett hållbart och bärkraftigt samhälle.

I ett bärkraftigt samhälle

Bärkraft handlar om att vi tillgodoser våra behov utan att kommande generationer, illa hanterad billig arbetskraft eller andra levande varelser i form av djur och natur får betala notan. Åland är också ett samhälle i framåtrörelse. Precis som ett företag eller ett fartyg behöver samhället bärkraft för att hålla sig flytande, ha styrfart, nå sina mål. Meningsfullt arbete, avlönat eller ej, tar vara på människors inneboende resurser och bygger bärkraft.

Hur sammanfattas det vi ska leva på och leva av; allt det som ska försörja Ålands befolkning på ett hållbart sätt? Utveckling, innovationer, demokrati, inkluderande, företagande, utbildning, jämställdhet, lokal ekonomi, kretsloppstänkande, förnyelsebara resurser, ökad självförsörjningsgrad, samarbete, samhällsplanering. Det är några av de begrepp som diskuterades när visionen skulle formuleras.

Åland har ett gott ledarskap med mod och integritet, som har förmågan att navigera i en föränderlig tid där kartan kanske förändras på vägen. Vi lever i en tid av stora yttre förändringar, med klimatförändringar, flyktingströmmar och ekonomiska kriser. Åland som bärkraftigt samhälle är anpassningsbart och motståndskraftigt även vid oförutsedda händelser och yttre omvälvningar. Helhetstänkandet ger trygghet och integritet, och är en del av hållbarheten.

Hållbarhet är komplext, och det behövs en samsyn för att alla ska kunna bidra. Därför är hållbarhetsarbetet på Åland knutet till fyra så kallade hållbarhetsprinciper. De fungerar som ett språk och ett verktyg, gemensamma riktlinjer för vad som är viktigt. Så länge vi håller oss innanför de ramarna är allt möjligt. Det som först tycktes vara begränsningar har istället satt fart på kreativiteten, med företagsidéer, tekniska uppfinningar och sociala innovationer.

På fredens öar

Åland är ett ö-samhälle med orörd natur och unik historia; rikt och mångskiftande med många olika livsmiljöer på en liten yta. Vi tar tillvara landskapet, entreprenörsandan, traditionerna, näringslivet och den nya tekniken för att underlätta för alla som vill leva och bo här. Vi skapar ett samhälle där vattnet, som före privatbilismens tid, binder samman och skapar nya möjligheter för blomstring och bärkraft.

”Fredens öar” står för vår plats på jorden, vårt sammanhang och det som är unikt för just Åland. Det åländska samhället byggdes inte över en natt, och vi kan inte ta tryggheten för given. Bakom välfärd och bekvämlighet skymtar arvet från tidigare generationer: deras kunskaper, deras arbete och en ständig växelverkan med naturen. Vi förvaltar det arvet, vi gräver där vi står, och vi utgår från våra lokala förutsättningar. Och vi använder ordet ”vi” på ett välkomnande sätt: det är ett ”vi” som är till för alla som vill bo och verka på Åland, och det är ett ”vi” som öppnar upp för världen. Åland är en del av ett större sammanhang.

Fredliga relationer, demokrati, jämlikhet, jämställdhet och mänskliga rättigheter är grundbultar i det åländska samhället. Till Ålands speciella förutsättningar hör statusen som demilitariserat område. Vi använder både demilitariseringen och hållbarhetsarbetet som en kraftfull språngbräda ut i det internationella samarbetet, till exempel när det gäller Östersjön som ett fredens hav och ett allt renare vatten.

Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar

Blomstrande människor sätter värde både på sig själva och sitt samhälle, och vill och orkar bidra till helheten. Ett bärkraftigt samhälle säger inte ner den gren det är byggt på, utan hushåller med sina resurser med varsamhet och kreativitet. Och genom att gräva där vi står och ta vara på det som är unikt för Åland kan vi både hämta kraft ur vår historia och vara trygga nog att tänka i nya banor.

Detta är vår stora möjlighet att bygga världens bästa hållbara samhälle – på 6 757 natursköna öar mitt i Östersjön.

Att ta vara på kunskaper, idéer och engagemang hos alla människor som bor och verkar på Åland är en viktig del av vår gemensamma hållbarhetsresa. I nätverket bärkraft.ax, öppet för alla som vill vara med, har den offentliga sektorn, näringslivet och de ideella föreningarna för första gången samlats runt ett gemensamt mål. Den här visionen är ett resultat av det arbetet. Kanske har du som läser märkt att texten till stora delar är formulerad som om vi redan vore framme? Det är meningen. Det är ett sätt att visa visionens kraft.

Vi är drygt 30 000 människor som bor och verkar på Åland. Vi inspireras och motiveras av samma vision och vi drar åt samma håll, och tillsammans besitter vi därför en oerhörd handlingskraft. Genom att leva som om den bästa tänkbara framtiden redan vore verklighet skapar vi ett samhällsklimat som driver på omställningen till ett hållbart samhälle långt snabbare än någon trodde var möjligt. Kom med din passion, och låt den vara ditt bidrag!

Vad innebär hållbarhets- principerna?

En internationellt använd definition av begreppet hållbar utveckling är grunden för det åländska hållbarhetsarbetet. Definitionen består av de fyra hållbarhetsprinciperna som beskrivs nedan. Kring 1990 enades, under ledning av professor Karl-Henrik Robért, ekologer, kemister, fysiker, läkare och andra experter runtom i världen om de fyra hållbarhetsprinciperna, som beskriver ett hållbart samhälle, eller snarare vad som krävs för att i längden upprätthålla liv på vår planet.

I det hållbara samhället utsätts naturen inte för systematisk...

1... Koncentrationsökning av ämnen från berggrunden (fossila bränslen, metaller och mineraler)

2... Koncentrationsökning av ämnen från samhällets produktion (syntetiska substanser, kemikalier, som innehåller svårnedbrytbara ämnen; eller naturliga substanser som omsätts i större mängder än naturen kan ta hand om)

3... Undanträngning med fysiska metoder (överuttag av naturresurser som vatten, skog, fisk eller matjord; intrång i viktiga naturområden för t ex byggande, introduktion av främmande och invasiva arter, produktion som resulterar i avfall istället för slutna kretslopp)

4... och i det hållbara samhället bidrar vi inte till att människor utsätts för strukturella hinder för hälsa, inflytande, kompetensutveckling, opartiskhet och meningsskapande

*

Strategiska utvecklingsmål 2030

- 1 | Välmående
- 2 | Tillit och delaktighet
- 3 | God vattenkvalitet
- 4 | Biologisk mångfald
- 5 | Attraktionskraft
- 6 | Kraftigt minskad klimatpåverkan
- 7 | Hållbar konsumtion och produktion

Visionen "Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar" är en bild av det bästa Åland vi kan tänka oss och är därmed i mångt och mycket tidlös. För att stöda vår gemensamma strävan mot visionen har sju strategiska utvecklingsmål definierats. Genom att uppnå utvecklingsmålen tar vi ett stort steg på vägen mot förverkligandet av visionen.

De strategiska utvecklingsmålen har arbetats fram av skilda analysgrupper utifrån förslag som inlämnats av en expertpanel, bestående av 59 sakkunniga personer. Utvecklingsmålen har en och samma tidshorisont, vi siktar på att de ska uppnås senast 2030.

Skrivningarna i agendan har under 2021–2022 kokats ner till delmål. Revideringen innebär inte att ambitionerna minskar eller att budskapen i agendan tolkas om, snarare handlar det om förfiningar i processen för att göra målen så tydliga och tillgängliga som möjligt.

De strategiska utvecklingsmålen kommer regelbundet mätas med hjälp av huvudindikatorer. Huvudindikatorerna finns omnämnda i samband med respektive utvecklingsmål.

I bearbetningen av de strategiska utvecklingsmålen för Åland har FN:s Agenda 2030 beaktats. Agenda 2030 innehåller 17 hållbara utvecklingsmål för världen och antogs av alla FN:s medlemsländer i september 2015. Respektive strategiskt utvecklingsmål för Åland bidrar, om så i det lilla, till förverkligandet av ett eller flera av FN:s 17 utvecklingsmål. Detta framgår i samband med respektive utvecklingsmål.

Strategiskt utvecklingsmål 1

Välmående människor vars inneboende resurser växer

Att blomstra handlar om något djupare än materiell välfärd och att allt skulle vara roligt jämt. I det åländska samhället skapas förutsättningar för människor att komma till sin rätt och att trivas.

Alla människor bör få chansen att anskaffa sig de tillgångar, i mån av möjlighet att ta dem till sig, som behövs för att blomstra och samtidigt bidra till bärkraften. I detta ingår bland annat kunskaper om hållbar utveckling, hållbara livsstilar och konsumtionsmönster, mänskliga rättigheter, jämställdhet, demokrati, aktivt medborgarskap och främjande av fredliga relationer. Det gäller såväl barn och unga samt vuxna oavsett om de vuxit upp på Åland eller flyttat till ö-samhället senare i livet.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 3 (hälsa och välbefinnande) samt mål 4 (god utbildning för alla) för hållbar utveckling.

Delmål

1.1 Alla har tillgång till det som för var och en bidrar till fysisk och psykisk hälsa, meningsfullhet och goda relationer. God och jämlik vård och omsorg är garanterad för alla. Tillgången till det som inte främjar fysisk och psykisk hälsa begränsas.

1.2 Genom hela livet har alla tillgång till kvalitativ utbildning, konst, kultur och andra bildningsformer som främjar var och ens och allas vårt gemensamma blomstrande.

1.3 Alla ungdomar och vuxna har sysselsättning i form av studier, arbete eller annan syssla.

1.4 Alla barn, ungdomar och vuxna tar efter förmåga ansvar. Beroende på ålder och förmågor sker detta bland annat genom att vi tar hand om vårt välbefinnande och konsumerar måttfullt. Vi hjälps åt att spegla och bekräfta egenskaper som förnöjsamhet och lyhörddhet.

Huvudindikatorer

- > Andel av befolkningen som upplever sig blomstra för närvarande.
- > Förväntad livslängd.
- > Andel av befolkningen som har eftergymnasial examen.
- > Andel av befolkningen som anger sig ha medel eller hög möjlighet att samskapa meningsfulla förutsättningar/aktiviteter i sitt liv just nu.

Strategiskt utvecklingsmål 2

Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

Inga varaktiga framsteg kan nås i ett sammanhang präglad av konflikt och våld. Välgrundad mellanmännisklig tillit och fredliga relationer utgör grunden för långsiktig bärkraft.

I detta samhälle är också makt, inflytande och resurser jämlikt fördelade och korruption förekommer inte. Föreningslivet erbjuder en stor variation av möjligheter till engagemang och gemenskap. Samtidigt är föreningslivet en motor för nya lösningar som bidrar till förverkligandet av visionen. Samhället karaktäriseras vidare av högt valdeltagande.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 1 (ingen fattigdom), mål 2 (ingen hunger), mål 5 (jämställdhet), mål 8 (anständiga arbetsvillkor), mål 10 (minskad ojämlikhet), mål 16 (fredliga och inkluderande samhällen) för hållbar utveckling.

Delmål

- 2.1 Diskriminering och korruption förekommer inte.
- 2.2 Alla tar ansvar för att avskaffa alla former av fysiskt, sexuellt och verbalt våld, särskilt i nära relationer.
- 2.3 Ingen lever i en ekonomiskt utsatt position och de ekonomiska klyftorna minskar. Alla har ett hem som skänker glädje och ro.
- 2.4 Likvärdigt arbete ersätts med lika lön. Jämn fördelning av det oavlönade hem- och omsorgsarbetet.
- 2.5 Åland är barn- och äldrevänligt och personer med funktionsnedsättning upplever trygghet, frihet och tillgänglighet.
- 2.6 Jämställdhet och jämlikhet har uppnåtts. Kvinnor, män och inflyttade är representerade i beslutande organ.
- 2.7 Beslutsfattandet är deltagandebaserat. Förtroendet för samhällsinstitutioner respektive valdeltagandet är högt.

Ålands invånare, förenings- och näringsliv samt myndigheter är delaktiga i att utforma samhället. Barn hörs i frågor som rör dem.

2.8 Kultur, idrott och andra föreningsaktiviteter förenar människor och skapar delaktighet.

Huvudindikatorer

- > Andel av befolkningen som anger hög mellanmännisklig tillit.
- > Ekonomisk jämlikhet (GINI-koefficienten).
- > Andel av befolkningen som har upplevt våld i nära relationer under de senaste 12 månaderna.
- > Andel av befolkningen som upplevt diskriminering och korruption de senaste 12 månaderna.
- > Jämställdhet.

Strategiskt utvecklingsmål 3

God vattenkvalitet

Vatten är en grundförutsättning för allt levande på planeten. På Åland finns en utbredd insikt om betydelsen av ett friskt Östersjön med alla dess vikar, djupgröpar och ytvatten samt tillgången till friska sjöar för rent dricksvatten.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 6 (rent vatten och sanitet) och mål 14 (hav och marina resurser) för hållbar utveckling.

Delmål

3.1 Alla på Åland har kunskap om och tar ansvar för att åländska vatten uppnår god kvalitet.

3.2 Ålands röst i Östersjön är proaktiv. Åländska aktörer och individer samverkar med övriga Östersjöregioner för att påverka och uppnå vatten av god kvalitet.

3.3 Näringslivet på Åland använder hållbara cirkulära lösningar och bidrar till minst halverade utsläpp av näringsämnen till 2030 (jämfört med 2015).

3.4 Hänsyn till klimatförändring och dess konsekvenser integreras i alla utvecklings- och planeringsprocesser som påverkar vattenbruk och havsanvändning.

3.5 Människoskapade nettoutsläpp av fosfor och kväve till vatten har minst halverats år 2030 (jämfört med 2015).

3.6 Internbelastningen av fosfor i sjöar och vikar har identifierats och åtgärder pågår för minskningar.

3.7 Människoskapade kretslopp av näringsämnen är till största delen slutna. Åland är ledande i Östersjöregionen gällande cirkulärt omhändertagande av näringsämnen 2030 och exportör av näringsämnen 2051.

3.8 Läckage av farliga ämnen, såsom läkemedel, växtskyddsmedel, hushållskemikalier, mikroplaster och gifter till vattenmiljön har minskat till icke skadliga nivåer. Nedskräpningen av vattenmiljön har upphört.

3.9 Ett samlat helhetsperspektiv på VA-användningen som säkerställer att handlingsplaner och åtgärder innebär förbättringar av vattenkvaliteten.

Huvudindikatorer

- > Vattnets kvalitet.
- > Utsläpp av fosfor och kväve.
- > Genomförandegrad av vattenvårdsåtgärder.

Strategiskt utvecklingsmål 4

Ekosystem i balans och biologisk mångfald

Biologisk mångfald är en avgörande grund för jordens livsuppehållande system och vår nuvarande och framtida välfärd vilar på denna grund. Biologisk mångfald bidrar till ökad motståndskraft i ekosystemen.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 14 (hav och marina resurser) och mål 15 (ekosystem och biologisk mångfald) för hållbar utveckling.

Delmål

4.1 Alla som bor och verkar på Åland har insikten om att djur, växter och ekosystem har ett egenvärde i sig själva. Kunskap om biologisk mångfald, ekosystem i balans samt särskilt värdefulla arter och biotoper är hög inom alla samhällssektorer.

4.2 Ekosystem och biologisk mångfald är integrerade i alla utvecklings- och planeringsprocesser för mark- och havsanvändning (så kallade regional grönstruktur) och används som redskap för att mildra effekter av klimatförändringarna, motverka habitatfragmentering och -förstöring samt säkerställa gröna korridorer.

4.3 Miljöpåverkan av invasiva arter är så låg att på Åland naturligt förekommande arter och biotoper inte hotas.

4.4 Havs-, kust-, och landområden samt särskilt skyddsvärda biotoper och arter på Åland är skyddade minst till den nivå och omfång som EU:s regelverk kräver.

4.5 Naturförlusten har avstannat. Områden där särskilt skyddsvärda biotoper eller arter tidigare förekommit har antingen återställt eller så har dessa arter och biotoper återinförts eller återskapats inom områden som särskilt lämpar sig för dessa förekomster.

Huvudindikatorer

- > Andel skyddad mark.
- > Andel skyddat vatten.
- > Attityd hos allmänheten till biologisk mångfald.

Strategiskt utvecklingsmål 5

Attraktionskraft för boende, besökare och företag

Attraktionskraft förutsätter framåtrörelse. År 2030 har Åland en hög attraktionskraft både för boende och icke-boende, som destination och för investeringar. Bevarandet av och tillgängligheten till naturen är säkerställt med fokus på kustnära områden.

Stimulans och uppmuntran sker för ett livskraftigt föreningsliv och en livskraftig kultur- och bildningssektor. Konst, design och arkitektur värderas högt och kulturarvet bevaras, synliggörs och utvecklas. Den offentliga sektorn är samspelt, serviceinriktad och ekonomiskt stabil och erbjuder kvalificerade och utvecklande arbetsmöjligheter. Fysiska och digitala mötesplatser är tillgängliga för alla. Näringslivet är framgångsrikt lokalt och internationellt och erbjuder kvalificerade arbetsmöjligheter. Litenheten tas tillvara och företagen verkar för snabb implementering av nya innovationer och tekniska lösningar.

Mariehamn med omnejd är en livskraftig centralort för hela Åland. Den lokala kollektivtrafiken skapar förut-sättningar för resurseffektiva och hållbara transporter och hållbara transportmedel används för kontakterna med omvärlden. God samverkan med andra samhällen runt Östersjön; fördjupade relationer särskilt med Stockholm/Uppsala och Åbo/Helsingfors.

Handlingsprogram och åtgärder för motståndskraft mot och förmåga till anpassning till effekterna av klimat-förändringarna och andra förändringar är etablerade och genomförda. Strävan till hög kvalitet på utvecklings- och planeringsprocesser förstärker attraktionskraften och optimerar synergieffekter mellan natur, kultur, infrastruktur och transporter.

Fokus på; god infrastruktur för företag, goda boendemiljöer, mångfunktionella platser och tillgänglig service. Utvecklings- och planeringsprocesser för mark- och havsanvändning, som kvalitetsmässigt ligger i framkant i nordiskt perspektiv, är en nyckelfaktor för att uppnå en gradvis förstärkning av attraktionskraften. Med hjälp av utvecklings- och planeringsprocesserna optimeras synergieffekterna i samspellet mellan natur, kultur, infrastruktur och transporter. God infrastruktur för företag samt goda boendemiljöer prioriteras. Mångfunktionella platser skapar en levande närmiljö med hög attraktivitet och tillgänglig service.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 8 (anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), mål 9 (hållbar industri, innovationer och infrastruktur), mål 11 (hållbara städer och samhällen) samt mål 13 (bekämpa klimatförändringarna) för hållbar utveckling.

Delmål

5.1 Åland ska ha 35 000 invånare.

Huvudindikatorer

- > Befolkningsförändring (födelse, in- och utflyttning).
- > Antal arbetsplatser i företag.
- > Antal anlända övernattande gäster i kommersiella logianläggningar.

Strategiskt utvecklingsmål 6

Kraftigt minskad klimatpåverkan

Åland ska vara klimatneutralt senast år 2035 (utsläppen av växthusgaser minskar och upptaget i kolsänkor ökar så att utsläppen senast år 2035 är högst lika stora som upptaget. Upptaget fortsätter därefter att öka medan utsläppen fortsätter att minska). Syftet är att leva upp till Parisavtalet och ta ansvar för kommande generationer. Samtidigt skapas nya tillväxtpotentialer och stärkt konkurrenskraft. För att målet ska nås bör Åland uppfylla nedanstående delmål senast år 2030.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 7 (hållbar energi för alla) och mål 13 (bekämpa klimatförändringarna) för hållbar utveckling.

Delmål

- 6.1 80 % lägre totala växthusgasutsläpp (exklusive övrig sjöfart, all sjöfart förutom skärgårdsfärjorna) jämfört med 2005.
- 6.2 50 % lägre växthusgasutsläpp från vägtrafiken jämfört med 2005.
- 6.3 100 % av elanvändningen kommer från fossilfria energikällor.
- 6.4 Ingen fossil uppvärmning av byggnader.

Huvudindikatorer

- > Totala koldioxidutsläpp.
- > Mängd/andel lokalproducerad fossilfri el.
- > Mängd total fossil- och fossilfri energianvändning.

*

Det sjätte strategiska utvecklingsmålet och dess delmål ovan utgör den första av tre pelare i Ålands klimatmål. Den andra pelaren utgörs av de konsumtionsbaserade utsläppen, vilka omfattas av delmål 7.9 i strategiskt utvecklingsmål 7 (hållbar konsumtion och produktion). Den tredje pelaren utgörs av utsläppen från färjetrafiken till och från Åland, vilka förutsätts hanteras inom ramen för EU:s utsläppshandel.

Strategiskt utvecklingsmål 7

Hållbar konsumtion och produktion

Hållbar konsumtion och produktion är en tvärgående fråga, som bidrar till uppnåendet av samtliga sex övriga strategiska utvecklingsmål. Med konsumtion avses såväl privatpersoners, offentliga sektorns, företagens liksom andra organisationers konsumtion av både varor och tjänster.

Utvecklingsmålet bidrar till uppnåendet av FN:s globala mål 12 (hållbar konsumtion och produktion) för hållbar utveckling.

Delmål

7.1 Mängden avfall som uppkommer på Åland har minskat till max 1,2 ton per person per år.

7.2 Alla företag och organisationer har integrerat hållbarhet, resurssnålhet och cirkularitet i kärnan av sin verksamhet.

7.3 Alla offentliga organisationer praktiserar hållbar offentlig upphandling.

7.4 Alla bygger och renoverar på ett hållbart, resurssnålt och cirkulärt sätt.

7.5 Nyttodjurens naturliga beteende främjas genom att deras naturliga behov som mat och rörelse tillgodoses.

7.6 Åtminstone 80% av befolkningen har en resurssnål och återanvändande livsstil.

7.7 Åtminstone 80% av befolkningen äter en lokalproducerad kost som enligt aktuella rekommendationer både är till gagn för människors och planetens hälsa.

7.8 Åtminstone 80 % undviker att köpa varor som innehåller skadliga kemikalier.

7.9 De konsumtionsbaserade luftutsläppen av koldioxidekvivalenter har minskat till 4 ton per person senast 2030 och 2 ton per person senast 2040.

Huvudindikatorer

> Andel av befolkningen som har en resurssnål återanvändande livsstil.

> Antal företag, föreningar och offentliga organisationer som årligen redovisar sitt hållbarhetsarbete.

> Uppkommen mängd avfall per person.

> Konsumtionsbaserade luftutsläpp av koldioxidekvivalenter per person.

Färdplaner och huvudindikatorer

För att uppnå de sju strategiska utvecklingsmålen inklusive dess delmål till år 2030 behöver vi veta vad som ska göras och vem som ska göra det. Sedan år 2020 finns det en färdplan för de sju målen. Färdplanerna visar på de väsentliga åtgärder som hela det åländska samhället behöver ta sig an för att målen ska uppnås. Åtgärderna är steg på vägen mot uppnåendet av målen. Dessa åtgärder varierar i omfattning, och många är genomförda eller påbörjade sedan tidigare.

Målets sammantagna åtgärder ska vara så pass omfattande att de täcker in alla delmål, och vad som strukturellt behöver göras för att komma från nuläget till slutmålet; förverkligandet av de strategiska utvecklingsmålen och dess delmål. I färdplanerna prioriteras åtgärder som bidrar till strukturella förändringar på makronivå.

Utöver de olika åtgärderna som beskrivs i färdplanerna genomförs både små och stora insatser löpande av såväl organisationer som privatpersoner. Färdplanerna är ett levande digitalt verktyg som revideras och fylls på allt eftersom arbetet fortgår. Färdplanerna uppdateras kontinuerligt och i samband med uppdateringarna analyserar arbetsgruppen för de olika målen vad som är väsentligt för färdplanerna.

De strategiska utvecklingsmålen huvudindikatorer ger oss sammantaget en helhetsbild som utgör ett mer holistiskt resultat än BNP-mättet. Huvudindikatorernas trender ger oss en indikation huruvida det åländska samhället utvecklas i önskad riktning.

Du hittar aktuella färdplaner och data för huvudindikatorerna på bärkrafts webbplats.

alla kan blomstra

Kapitel 3

Förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan

I de tidigare kapitlen har visionen, strategiska utvecklingsmål, delmål och indikatorer presenterats. Planering i all ära, men själva förverkligandet är i slutändan det avgörande. Den i särklass viktigaste faktorn i denna fas är allas vår vilja att nå en förändring.

Förverkligandet av visionen ”Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar” samt de sju strategiska utvecklingsmålen möjliggörs med gemensam handlingskraft. Med en kombination av engagemang och medvetna handlingar hos aktörer i samhällets alla sektorer, kommer vi steg för steg förverkliga visionen och uppnå utvecklingsmålen.

Inte bara handlingskraft, utan även strukturerad samordning och uppföljning behövs för att nå målen. Förverkligandet förutsätter samverkan mellan medborgare, offentliga, privata och tredje sektorns aktörer. Genomförandet kräver också mobilisering av ekonomiska resurser av såväl de offentliga finanserna som privata investeringar.

I följande underkapitel beskrivs vilka stödstrukturer och samordningsorgan som bidrar till förverkligandet.

3.1. Stödstrukturer, metod och uppföljning

Nätverket bärkraft.ax är navet för samordningen av arbetet med att förverkliga utvecklings- och hållbarhetsagendan. Nätverket bildades i början av 2016 på initiativ av aktörer från offentlig sektor, näringslivet, föreningslivet samt bildningssektorn. Bärkraft.ax är öppet för deltagande aktörer i alla samhällssektorer och alla människor som aktivt vill bidra till ett bärkraftigt och hållbart Åland. Genom aktiv dialog bidrar nätverket till ökad samordning och kompetens mellan och inom samhällssektorerna. Med såväl fysiska som digitala mötesplatser utgör bärkraft.ax en plattform för dialog och kontaktytor för alla som bor och verkar på eller besöker Åland.

Samverkansformerna i och kring bärkraft.ax är transparenta och i ständig utveckling. Det är deltagarna, såväl individer som medaktörer, som löpande ger och omformar nätverkets innehåll. Alla organisationer som ställer sig bakom agendan och aktivt vill bidra till dess förverkligande har möjlighet att bli medaktörer.

Ett särskilt råd, Utvecklings- och hållbarhetsrådet, har utsetts för att ta ansvar för bärkraft.ax. Rådet består av ledande personer från olika sektorer, och ska ska driva på och följa upp det åländska samhällets arbete med genomförandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan. Ledamöterna utses av landskapsregeringen eller sina egna sektorer och sammanträder vid tre ordinarie möten per år.

Ledamöterna sitter i perioder om två kalenderår och rådet ska bestå av minst åtta och maximalt fjorton personer. Lanträdet och talmannen är två av ledamöterna. Rådet ska regelbundet följa upp det åländska samhällets arbete med utvecklings- och hållbarhetsagendan.

Åtminstone följande medlemmar ingår i rådet:

- > Lantråd
- > Talman
- > Representant för den politiska landskapsregeringen
- > Representant från landskapets förvaltning
- > Representanter för civilsamhället
- > Representanter för näringslivet
- > Representant för konsten och kulturen
- > Representant för bildning och utbildning
- > Representant för jord-, skogs- och vattenbrukare
- > Representant för kommunerna

Förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland är en multikomplex utmaning och kräver därför systematiska metoder. I förverkligandet rekommenderas alla aktörer att använda sig av back-casting, en metod för att planera för framgång. Metoden utgår från det önskade tillståndet där vi vill vara i framtiden, i detta fall agendans vision och strategiska utvecklingsmål.

Från visionen ser vi bakåt till idag, genomför en kartläggning av gapet mellan nuläget och det önskade tillståndet. Därefter identifierar vi vad som behöver göras idag och framöver för att ge rätt riktning mot visionen.

Förverkligandet av agendan kräver också en systematisk uppföljning och rapportering. Därför ska det regelbundet publiceras statusrapporter, som bland annat mäter de sju strategiska utvecklingsmålen indikatorer. Statusrapporten identifierar framsteg, utmaningar och kritiska framgångsfaktorer i syfte att utgöra beslutsstöd för alla samhällsaktörer.

Arbetsgruppen för koordinering och rapportering har som uppdrag att dels koordinera implementeringen av utvecklings- och hållbarhetsagendans sju strategiska utvecklingsmål, dels ansvara för rapporteringen av implementeringen.

Hållbarhetslotsarna finns tillgängliga för att bidra med inspiration, samordning och råd i arbetsmetoder för implementering av utvecklings- och hållbarhetsagendan.

3.2. Samarbetande aktörer och dess roll i förverkligandet

I det följande beskrivs funktionen för de aktörer som har centrala roller i förverkligandet av agendan.

Ålands lagting har det övergripande politiska ansvaret för förverkligandet av agendan.

Ålands landskapsregering ansvarar för att proaktivt agera katalysator och koordinatör för förverkligandet av agendan. En lagbyggare som samlar kraften i offentliga sektorn och i förlängningen i hela det åländska samhället.

Vid utarbetandet av förslaget till landskapets budget beaktar landskapsregeringen utvecklings- och hållbarhetsagendan. Landskapsregeringen avrapporterar årligen statusen för arbetet med utvecklings- och hållbarhetsarbetet till lagtingen.

Landskapsregeringen agerar förebild genom ett gediget hållbarhetsarbete i den egna verksamheten.

Landskapsregeringen ansvarar för att upprätthålla grundläggande infrastruktur, såsom digitala och fysiska forum för nätverket bärkraft.ax. Landskapsregeringen säkerställer att det sker en övergripande samordning av mark- och vattenanvändningen.

Alla kommuner, myndigheter och andra offentliga verksamheter förväntas aktivt delta i förverkligandet av agendan och att agera förebild genom ett gediget hållbarhetsarbete i den egna verksamheten. Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) har en nyckelroll i förverkligandet av agendan.

Alla företag förväntas att aktivt delta i förverkligandet av agendan. Förhoppningen är att företagen, från mikro- till storföretag, är villiga att använda sin kreativitet och innovationskraft till att skapa lönsamma affärer som bidrar till agendans genomförande. Företagen förväntas att agera förebild genom ett gediget hållbarhetsarbete i den egna verksamheten. Näringslivets samverkansorganisationer har nyckelroller och förväntas stöda företagen med kunskap och inspiration.

Alla föreningar förväntas att aktivt delta i förverkligandet av agendan. Föreningslivet kan bidra med lösningar till många av de utmaningar som uppstår i den gradvisa omställningen till en hållbar och bärkraftig samhällsutveckling. Samtidigt har föreningslivet förutsättningar att samla många medborgare till gemensamma ansträngningar för agendans förverkligande.

Alla aktörer inom kultur- och bildningssektorn, bland andra daghem, grundskola, gymnasium, högskola, vuxenutbildning, bibliotek och annan kulturverksamhet förväntas att aktivt delta i förverkligandet av agendan och att agera förebild genom ett gediget hållbarhetsarbete i den egna verksamheten.

3.3. Nätverksgrupper

Den dagliga implementeringen av agendan stöds av nätverksgrupper som bidrar till uppnåendet av ett eller flera strategiska utvecklingsmål. Med ett agilt arbetssätt i nätverksform skapas förutsättningar för organisationsöverskridande processer, som överbygger de begränsningar som är inbyggda i traditionella silostrukturer. Syftet är att främja synergieffekter av de resurser som mobiliseras för agendans förverkligande.

- > Civilsamhällets nätverksgrupp
- > Lagtingets gruppleddarforum
- > Nätverksgruppen för hållbara kommuner
- > Nätverksgruppen för medmänniskor och medskapare
- > Nätverksgruppen för hållbara storföretag
- > Nätverksgruppen för professionella konstnärer och konstutövare
- > Nätverket för hållbar kunskapsutveckling
- > Ungdomsrådet

Nätverksgrupperna drivs personer inom av egen sektor. Konkreta aktiviteter och mötesplatser skapas utgående personernas aktuella frågeställningar och områden. Nätverksgrupperna och undergrupper för olika initiativ är i ständig rörelse, för aktuell nulägesbild besök bärkrafts webbplats.

Kapitel 4

Bakgrund, process och omvärld

En hållbar och bärkraftig samhällsutveckling är en del av det åländska samhällets ursprung. Genom århundraden har människorna som levt i den åländska ö-världen tagit hand om sina medmänniskor och den omgivande naturen. Hela tiden med ambitionen att lämna över stafettpippen till nästa generation, i minst lika bra skick som den var när man tog emot den. Deras ansträngningar har skapat ett på väldigt många sätt fantastiskt välfärdssamhälle. Således finns det stor anledning att rikta en tacksamhetens tanke till tidigare generationer.

I och med den stora accelerationen, som tog fart på 1950-talet, har dock även det åländska samhället dragits med i en global samhällsutveckling som till delar är ohållbar, både socialt och miljömässigt.

Tack vare hållbarhetens naturliga plats i det åländska ursprunget togs förhållandevis tidiga initiativ till att motverka de ohållbara delarna av samhällsutvecklingen. Agenda 21, FN:s globala aktionsplan för miljömässig hållbarhet och som antogs av FN 1992, fick betydande genomslag i bland annat kommunernas och landskapsregeringens verksamheter samt i lagstiftningen, mycket tack vare ett brett folkligt engagemang. Projektet Ett grönt Åland i ett blått Östersjön visade att en stor andel av det åländska näringslivet, känt för sitt entreprenörskap, sedan länge försökt förena hållbarhet med affärsutveckling och lönsamhet.

En milstolpe i det åländska samhällets ansträngningar för en hållbar samhällsutveckling kom i och med att lagtinget och landskapsregeringen under 2014 gick in för en gemensam strävan mot ett fullt ut hållbart Åland senast 2051. Detta i enlighet med en internationellt använd definition av begreppet hållbar utveckling. Definitionen består av fyra så kallade hållbarhetsprinciper. Detta föregicks av att rapporten Omställning Åland – Strategisk planering för en hållbar framtid 2013–2051 togs fram på uppdrag av landskapsregeringen.

Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland tar således sitt avstamp i ovanstående historia och bakgrund.

Vid Forum för samhällsutveckling I i februari 2016 inleddes ett intensivt arbete för att skapa agendan. Alla på Åland bjöds in till en visionsworkshop, där 96 personer arbetade fram underlaget till visionen. Därefter ombads en expertpanel, bestående av 59 personer, att formulera förslag till strategiska utvecklingsmål som bedömdes vara av avgörande betydelse för förverkligandet av visionen. Därpå följde ett omfattande analysarbete. Utifrån underlagen arbetades utkast till vision och strategiska utvecklingsmål fram. Utkasten diskuterades i flera olika gruppkonstellationer, bland annat anordnades öppna möten för alla på Åland. Därefter togs ett förnyat utkast fram och detta behandlades i juni 2016 av utvecklings- och hållbarhetsrådet. Vid behandlingen fastslogs visionsformuleringarna samt de sju strategiska utvecklingsmålen. Därefter analyserades alla texter och övrigt material återigen. Mot bakgrund av analyserna visualiserades agendan i ord, bild och känslor i och med detta dokument, för att därefter manifesteras i samband med Forum för samhällsutveckling II i september 2016.

Skrivningarna i agendan kokades under 2021–2022 ner till delmål och beslut om huvudindikatorer fattades. Revideringen innebar inte att ambitionerna minskade eller att budskapen i agendan tolkades om, snarare handlade det som förfiningar i processen för att göra målen så tydliga och tillgängliga som möjligt. Arbetsgruppen för koordinering och rapportering, samt tillhörande team från olika delar av samhället som bestod av ett 100-tal personer, stod för beredningen av revideringen. Utvecklings- och hållbarhetsrådet fastslog revideringen i den form målen är.

Arbetet med att formulera utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland har varit en laginsats, från första frö till spirande ax.

Omvärld

Som konstaterats i inledningen sammanfaller processen för den åländska utvecklings- och hållbarhetsagendan med att FN:s medlemsländer beslutat om Agenda 2030, med 17 globala hållbara utvecklingsmål. Till de 17 målen finns 169 delmål.

I och med Agenda 2030 har världen en gemensam färdplan för perioden 2016–2030 och denna kommer gradvis att implementeras i EU, i det nordiska samarbetet och nationellt.

Implementeringen av utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland samordnas löpande med utvecklingen i FN, EU, Norden och Finland. Åland deltar i det nordiska samarbetet för hållbar utveckling och landskapet är representerat i Finlands kommission för hållbar utveckling.

1. Ingen fattigdom
2. Ingen hunger
3. God hälsa och välbefinnande
4. God utbildning
5. Jämställdhet
6. Rent vatten och sanitet för alla
7. Hållbar energi för alla
8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
9. Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
10. Minskad ojämlikhet
11. Hållbara städer och samhällen
12. Hållbar konsumtion och produktion
13. Bekämpa klimatförändringarna
14. Hav och marina resurser
15. Ekosystem och biologisk mångfald
16. Fredliga och inkluderande samhällen
17. Genomförande och globalt partnerskap

bärkraft.ax

Agendan är framtagen inom ramen
för nätverket bärkraft.ax

ÅLANDS LAGTING

**Ålands
landskapsregering**